

УДК 336.717

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-4(20)-412-425

Майя Федішин, Артур Жаворонок, Алла Абрамова

**ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ: КРЕДИТНИЙ
ТА ДЕПОЗИТНИЙ АКЦЕНТ**

Майя Федішин, Артур Жаворонок, Алла Абрамова

**ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РЫНКА БАНКОВСКИХ УСЛУГ: КРЕДИТНЫЙ
И ДЕПОЗИТНЫЙ АКЦЕНТ**

Maiia Fedyshyn, Artur Zhavoronok, Alla Abramova

**MAIN TRENDS OF BANKING SERVICES MARKET: CREDIT
AND DEPOSIT ACCENT**

У статті проведено аналіз сучасного стану банківської системи України, визначено особливості її функціонування. Визначено, що останніми роками в умовах структурного реформування економіки на ринку банківських послуг намітилися такі тенденції, як швидкий розвиток інформаційних, зокрема й банківських, технологій, що дозволяють банкам розширювати асортимент надаваних ними послуг і продуктів; перебудова фінансового та банківського секторів, яка характеризується появою нових сегментів; підвищення фінансової грамотності клієнтів. Розглянуто комплекс заходів, спрямований на підтримку стійкого стану вітчизняних фінансово-кредитних установ, своєчасну нейтралізацію і запобігання розвитку дестабілізуючих тенденцій: надання допомоги підприємствам у напрямі пошуку можливостей щодо отримання кредитів для формування та модернізації основних фондів; надання державою своїй фінансовій і податковій політиці більш ліберального характеру щодо малорентабельних та збиткових підприємств; розширення сфери застосування кредиту для забезпечення підприємств основними і оборотними активами; створення активно функціонуючої системи державної підтримки інвестиційної діяльності.

Ключові слова: банк, прибутковість, кредитування; депозити; капітал; банківська система.

Рис.: 11. Табл.: 4. Бібл.: 17.

В статье проведен анализ современного состояния банковской системы Украины, определены особенности ее функционирования. Определено, что в последние годы в условиях структурного реформирования экономики на рынке банковских услуг наметились такие тенденции, как быстрое развитие информационных, в том числе и банковских, технологий, позволяющих банкам расширять ассортимент предоставляемых ими услуг и продуктов; restructuring of the financial and banking sectors, которая характеризуется появлением новых сегментов; повышение финансовой грамотности клиентов. Рассмотрен комплекс мероприятий, направленный на поддержку устойчивого состояния отечественных финансово-кредитных учреждений, своевременную нейтрализацию и предотвращения развития дестабилизирующих тенденций: оказание помощи предприятиям в направлении поиска возможностей по получению кредитов для формирования и модернизации основных фондов; предоставление государством своей финансовой и налоговой политике более либерального характера по малорентабельных и убыточных предприятий; расширение сферы применения кредита для обеспечения предприятий основными и оборотными активами; создание активно функционирующей системы государственной поддержки инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: банк, доходность; кредитование; депозиты; капитал; банковская система.

Рис.: 11. Табл.: 4. Библ.: 17.

The article analyzes the current state of the banking system of Ukraine, defines the peculiarities of its functioning. It is determined that in recent years, in the conditions of structural reformation of the economy in the banking services market, there have been such tendencies as: rapid development of information, including banking, technologies that allow banks to expand the range of services and products they provide; restructuring of the financial and banking sectors, characterized by the emergence of new segments; increase of financial literacy of clients. The complex of measures aimed at maintaining the stable state of domestic financial and credit institutions, timely neutralization and preventing the development of destabilizing tendencies is considered: providing assistance to enterprises in the search for opportunities to obtain loans for the formation and modernization of fixed assets; giving the state its financial and tax policies more liberal in relation to low-profit and loss-making enterprises; expanding the scope of credit to provide businesses with fixed and current assets; creation of an actively functioning system of state support of investment activity.

Keywords: bank; profitability; lending; deposits; capital; banking system.

Fig.: 11. Table: 4. References: 17.

JEL Classification: G51, G21

Постановка проблеми. Прикро констатувати, що банківська система України за період незалежності не стала єдиним, монолітним організмом. Банківський сектор економічної сфери тривалий час залишався без належного регулювання і ефективного нагляду, що неминуче призвело до фінансування пов'язаних бізнесів, зниження стійкості та стабільного функціонування, а також впливу фінансових ризиків та їх негативних наслідків у діяльності банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам основних тенденцій ринку банківських послуг багато уваги приділяється в наукових працях таких учених: К. Андрющенко [4], Г. Азаренкової [5], О. Барановського [6], М. Дубини [1], В. Коваленко [9], І. Косач [8], М. Кужелева [10], Р. Лаврова [11], В. Маргасової [12], Б. Самородова [3], С. Шкарлета [15], В. Вовк [16], М. Зверякова [17] та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Процес оздоровлення банківської системи України був неминучим і в останній період дуже затягнувся. Але зрушення останнього періоду свідчать, що позитивні зміни в банківському секторі відбуваються. По-кращення фінансової стабільності в Україні та відновлення банківського сектору неможливі без збереження довіри населення до банківської системи, наявності нормальних правил фінансового ринку, передбачуваності та адекватності дій центрального банку.

Вирішення зазначених завдань потребує використання більш дієвого інструментарію на ринку банківських послуг, а отже, і проведення досліджень у цьому напрямі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вдосконалення теоретичних, методологічних та практичних засад організації ринку банківських послуг в умовах структурного реформування економіки України.

Виклад основного матеріалу. В умовах реалізації стратегії структурного реформування економіки стан банківської галузі має характеризуватися достатністю, збалансованістю, оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів, підтриманні на достатньому рівні ліквідності та платоспроможності, забезпечення зростання прибутковості шляхом мінімізації ризиків, здатністю витримувати непередбачені втрати та зберігати стан ефективного функціонування. За таких умов створюються можливості в комерційних банків ефективно працювати, досягати окреслених цілей, протидіяти різноманітним ризикам у процесі діяльності на ринку фінансових послуг.

Невід'ємною складовою структурних змін є забезпечення фінансово стійкого стану банківської системи, її спроможності функціонувати й розвиватися відповідно до загальноекономічного та соціально-політичного становища держави та здійснюваних державою структурних реформ. Забезпечення стійкості банківської системи, що характеризується підвищенням рівня прибутковості банківського сектору економіки, збільшенням обсягів реалізації та асортименту банківських продуктів в умовах в умовах структурних змін є необхідним завданням регулятивних органів. Для визначення сучасного стану банківського сектору розглянемо та проаналізуємо основні показники банківської інфраструктури та банківської діяльності (рис. 1).

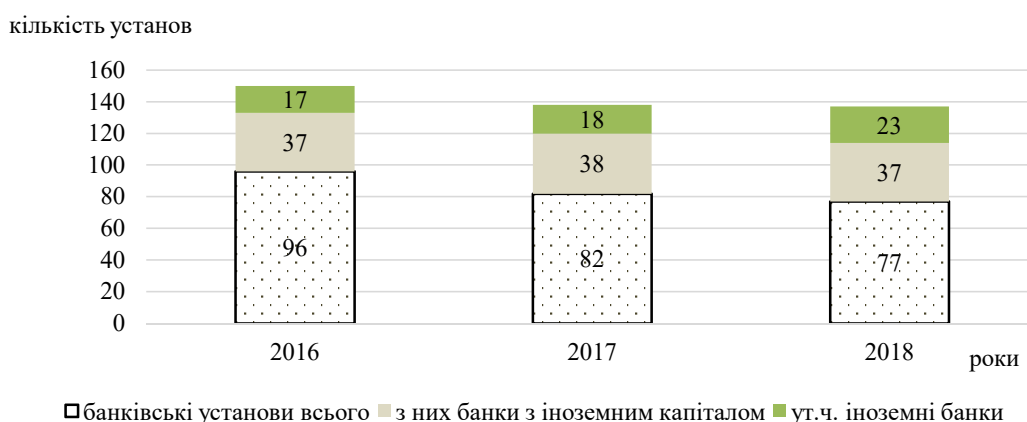

Рис. 1. Динаміка кількості банківських установ

Джерело: [3].

На сьогодні банківську діяльність здійснюють 77 установ станом на 31.12.2018 р., з яких 37 установ – з іноземним капіталом, з них – 23 установи з 100 % іноземним капіталом).

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Важливими показниками, що визначають стан розвитку банківського ринку, є відносні показники, обчислені як відношення активів до ВВП, позик та ВВП, депозитів та ВВП, за допомогою яких можна оцінити вплив банківського ринку на економічний розвиток (рис. 2). Для їх розрахунку були взяті основні показники діяльності банків України на вебсайті Національного банку України.

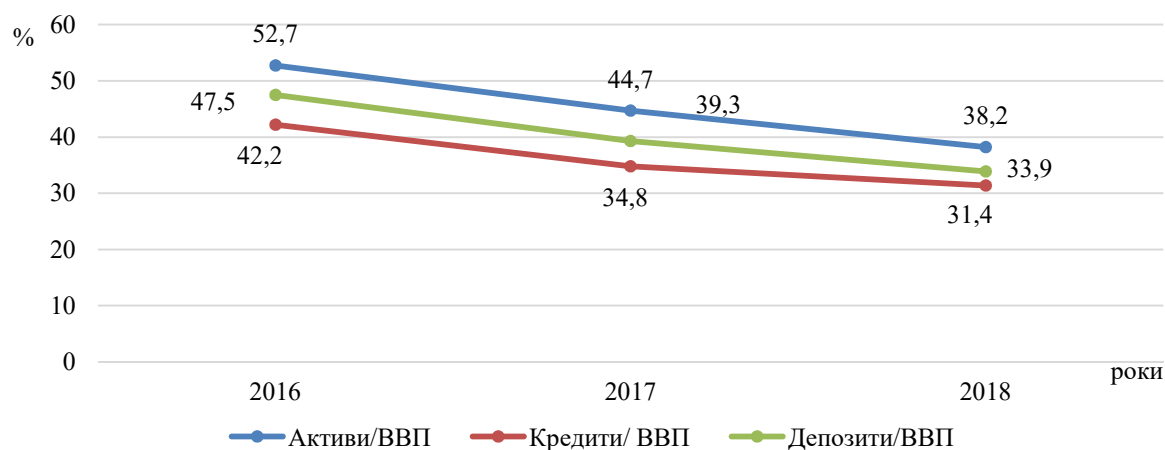

Рис. 2. Відносні показники стану банківського сектору

Джерело: [3].

З рис. 2 видно, що розмір активів банківського сектору у 2016 році становить 52,2 % валового внутрішнього продукту, у 2017 році – 44,7 %, у 2018 році – 38,2 %, тобто він демонструє тенденцію до зниження на 14,5 % нижче 2016 року.

Ця тенденція свідчить про ослаблення активних операцій банківськими установами. Показник ефективності банківського кредитування показує тенденцію до зменшення: у 2016 році кредити становлять 47,5 % ВВП, у 2017 році – 39,5 %, у 2018 році – 33,9 %, тобто на 10,8 % за період дослідження.

Враховуючи погіршення якості кредитного портфеля, вітчизняні банки змушені були збільшувати резерви для активних операцій, насамперед кредитних, що зменшило їхній прибуток.

З метою виявлення загальних фінансово-економічних тенденцій та факторів зміни якості банківських активів у контексті динаміки кредитного ризику ми проведемо ретроспективний аналіз розвитку кредитної діяльності українських банків з погляду кредитування клієнтів, оскільки основна частина простроченої заборгованості припадає на заборгованість суб'єктів господарювання, через великі обсяги їх кредитування. Розраховуємо абсолютні показники діяльності банківських установ та згрупуємо їх у в табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України, млрд грн

Показник	Рік			Відхилення (+,-) звіт-ного періоду до	
	2016	2017	2018	2016 року	2017 року
Загальні активи	1737,3	1848,3	1910,6	+173,3	+62,3
Чисті активи	1256,3	1336,4	1359,7	+103,4	+23,3
Пасиви, всього	1256,3	1336,4	1359,7	+103,4	+23,3
Власний капітал	123,8	163,6	154,9	+31,1	-8,7
Доходи	190,7	178,1	204,5	+13,8	+26,4
Витрати	350,1	204,6	182,2	-167,9	-22,4
Регулятивний капітал	109,7	115,8	126,1	+16,4	+10,4
Адекватність регулятивного капіталу, %	12,69	16,1	16,18	3,49	+0,08

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Пасиви банківського сектору демонструють позитивну тенденцію: зростання за період становило 103,4 млрд грн, що є позитивною тенденцією.

Власний капітал у 2018 році зменшився на 8,7 млрд грн порівняно з 2017 роком, однак регулятивний капітал зріс на 16,4 млрд грн за 2016-2018 роки та на 10,4 млрд грн за 2018 рік, зокрема [3].

Значення адекватності регулятивного капіталу перевищує нормативне значення за досліджуваній період та демонструє позитивну тенденцію.

Дослідимо обсяги активних та пасивних операцій банківського сектору.

Структура активів банків України більш наглядно представлена на рис. 3.

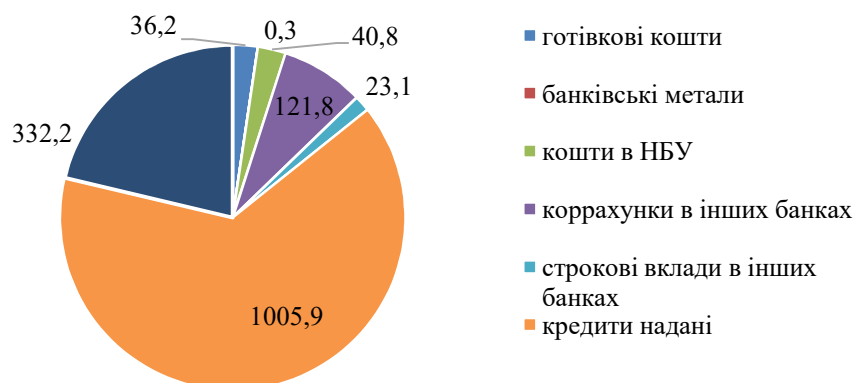

Рис. 3. Структура активів банків України у 2016 році

У структурі активних операцій банків найбільша частка припадає на кредитні операції – 80 %, або 1005,9 млрд грн, операції з цінними паперами становлять 26 % (332,2 млрд грн). На строкові вклади в інших банках припадає 23,1 млрд грн, на кореспондентські рахунки в інших банках у 2016 році припадає 121,8 млрд грн; у Національному банку України за підсумками 2016 року сконцентровано 40,8 млрд грн, готівки у банків знаходиться на суму 36,2 млрд грн [3].

Розглянемо структуру активів комерційних банків у 2017 році (рис. 4). У структурі активних операцій банків найбільша частка припадає на кредитні операції – 77,7 %, або 1036,7 млрд грн, операції з цінними паперами становлять 31,9 % (425,8 млрд грн). Як бачимо, у 2017 році зросла частка операцій із цінними паперами.

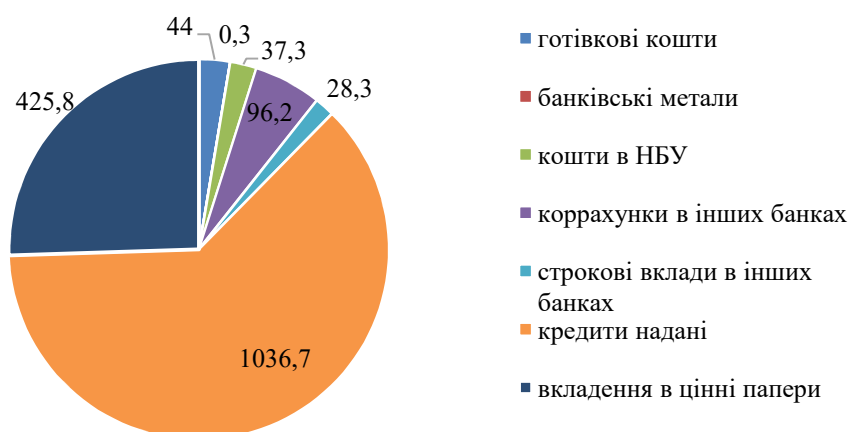

Рис. 4. Структура активів банків України у 2017 році

З рис. 4 видно, що на строкові вклади в інших банках у 2017 році припадає 28,3 млрд грн, на кореспондентські рахунки в інших банках – 96,2 млрд грн; у Національному банку України за підсумками 2017 року сконцентровано 37,3 млрд грн, готівки в банків знаходиться на суму 44 млрд грн.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Розглянемо структуру активів комерційних банків у 2018 році (рис. 5).

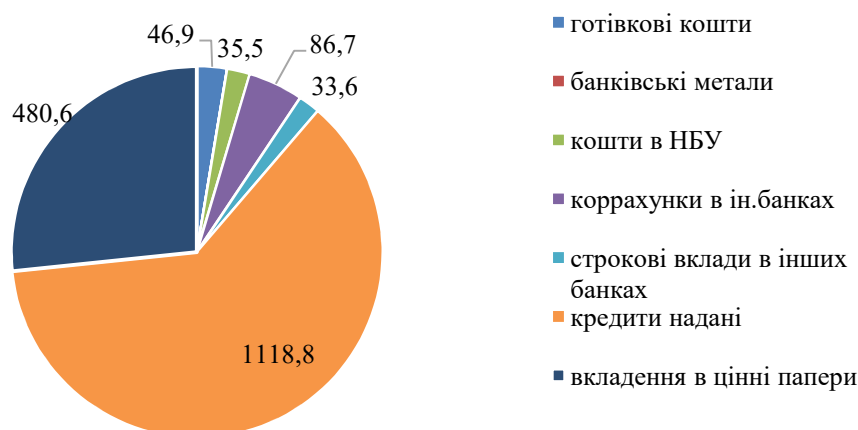

Рис. 5. Структура активів банків України у 2018 році

У структурі активних операцій банків у 2018 році частка, що припадає на кредитні операції, становить 82,2 %, або 1118,8 млрд грн, операції з цінними паперами – 35,3 % (480,6 млрд грн). На строкові вклади в інших банках у 2018 році припадає 33,6 млрд грн, на кореспондентські рахунки в інших банках – 86,7 млрд грн; у Національному банку України за підсумками 2018 року сконцентровано 35,5 млрд грн, що на 2,2 млрд грн менше порівняно з 2017 роком, а готівка в комерційних банків у 2018 році становить 46,9 млрд грн, що на 2,9 млрд грн більше порівняно із 2017 роком.

Отже, у 2018 році спостерігаємо зростання кредитних та інвестиційних операцій банківських установ. У структурі активних операцій кредитним відводиться найвагоміша роль. Згрупуємо показники кредитної діяльності в табл. 2.

Таблиця 2

Основні показники кредитної діяльності банків України, млрд грн

Показник	Рік			Відхилення (+,-) звіт-ного періоду до	
	2016	2017	2018	2016 року	2017 року
Активи	1256,2	1333,8	1359,7	+103,5	+25,9
Кредити	1005,9	1036,7	1118,8	+112,9	+82,1
з них кредити, що надані суб'єктам господарювання	847	864,4	919	+72	+54,6
кредити, надані фізичним особам	157,3	170,7	196,8	+39,5	+26,1
Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	307,8	594	610	+302,2	+16
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	30,6	57,3	54,54	+23,94	-2,76
Резерви за активними операціями	484,3	511	556,4	+72,1	+45,4

Джерело: [3].

Дані табл. 2 свідчать, що загальний обсяг виданих банківськими установами кредитів збільшився у 2018 році до 1118,8 млрд грн, що на 112,9 млрд грн більше порівняно з 2016 роком.

Кредитний портфель банків сформований за рахунок кредитів суб'єктам господарювання, що становлять 82,1 % кредитного портфеля у 2018 році, що на 2,1 % менше, ніж обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання у 2016 році (рис. 6).

З рис. 6, бачимо, що кредитний портфель банківського сектору має тенденцію до зростання: у 2016 році його обсяг становив 1005,9 млрд грн, у 2017 році – 1036,7 млрд грн, у 2018 році – 1118,8 млрд грн.

Рис. 6. Динаміка обсягів кредитних операцій наданих клієнтам

У структурі кредитного портфеля спостерігаємо позитивну динаміку щодо наданих кредитів суб'єктам господарювання, а також фізичним особам. Зокрема, у 2016 році суб'єктам господарювання надано кредитів на суму 847 млрд грн, у 2017 році – 864,4 млрд грн, що на 17,4 млрд грн більше порівняно з 2016 роком, у 2018 році кредитів, наданих банками України на 54,6 млрд грн більше, ніж у 2017 році, а обсяг становив 919 млрд грн [3].

Кредитний портфель фізичних осіб у 2016 році становив 157,3 млрд грн, у 2017 році – 170,7 млрд грн, що на 9 % більше порівняно з 2016 роком, а у 2018 році кредитів, наданих банками для фізичних осіб виявилось на суму 196,8 млрд грн.

Щодо обсягів кредитів, наданих суб'єктам господарювання, спостерігається позитивна динаміка збільшення обсягу на 72 млрд грн за досліджуваний період. Кредитів, наданих фізичним особам, на 39,5 млрд грн більше у 2018 році порівняно з 2016 роком.

За період 2016–2018 рр. у резерві спостерігалась негативна тенденція до відшкодування можливих втрат від активних банківських операцій, що було наслідком збільшення обсягу проблемних активів у портфелях банків, що свідчить про значне погіршення стан портфеля активів банку з погляду ризику.

Збільшення резервів для відшкодування потенційних збитків від активних банківських операцій пов'язане з погіршенням якості активів банків і є наслідком зростання рівня кредитних ризиків для банківського сектору.

Обсяг проблемних позик у кредитному портфелі банків є головним показником його якості, але тут проблема виникає при його адекватній кількісній оцінці.

За даними Національного банку України, станом на 01.01.2017 частка безнадійної заборгованості в кредитному портфелі досягла 30,6 %, у 2017 році зросла до 57,3 %, що пов'язано зі значною кількістю неплатоспроможних банків та їх поганою заборгованістю, у 2018 році частка кредитної заборгованості незначно зменшилась, зокрема, на 2,76 % – до 54,54 % [3].

Зростання безнадійної заборгованості за аналізований період свідчить про можливі значні втрати в майбутньому та актуалізує необхідність пошуку ефективних методів мінімізації кредитних ризиків для банківського сектору.

З метою визначення впливу банківського кредитування на діяльність суб'єктів економіки, важливо проаналізувати процентні ставки за кредитами комерційних банків за 2016–2018 роки (рис. 7, табл. 3).

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

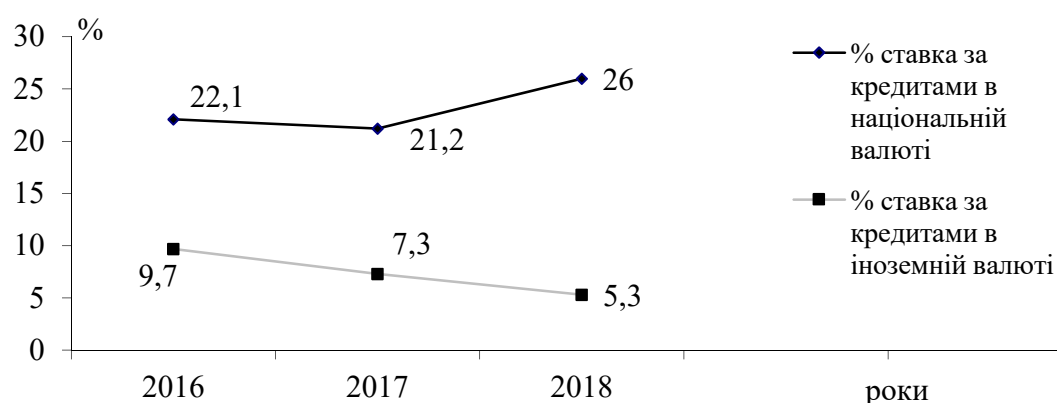

Рис. 7. Динаміка відсоткової ставки по кредитах комерційних банків

Отже, дані рис. 7 свідчать про те, що найвищою є відсоткова ставка по кредитах у національній валюті протягом усього досліджуваного періоду, яка у 2018 році набула свого максимального значення – 26 %, у 2017 році значення ставки становило 21,2 %, а у 2016 році – 22,1 %. Найнижчою є відсоткова ставка за кредитами в іноземній валюті, яка поступово знижується, 9,7 % у 2016 році – до 5,3 % у 2018 році [3].

Розглянемо вартість кредитів за групами клієнтів та видами валюти. Середньозважена вартість кредитів станом на 21.12 досліджуваного періоду наведена в табл. 3.

Таблиця 3

Середньозважена вартість банківських кредитів у 2016-2018 роках, %

Показник	Рік			Відхилення (+,-) звітнього періоду до	
	2016	2017	2018	2016 року	2017 року
Вартість кредитів у національній валюті	22,1	21,2	26	+3,9	4,8
Вартість кредитів в іноземній валюті	9,7	7,3	5,3	-4,4	-2
Для фізичних осіб	29,1	24,1	30,1	+1	+6
Вартість короткострокових кредитів у національній валюті	36,2	30,5	33,8	-2,4	+3,3
Вартість довгострокових кредитів у національній валюті	26,4	22,5	27,1	+0,7	+4,6
Вартість кредитів в іноземній валюті	x	x	x	x	x
Для суб'єктів господарювання	17,7	17,1	20	+2,3	+2,9
Вартість короткострокових кредитів у національній валюті	17,2	18,7	19,7	+2,5	+1
Вартість довгострокових кредитів у національній валюті	23,8	15,8	20,5	-3,3	+4,7
Вартість кредитів в іноземній валюті	9,7	7,3	5,3	-4,4	-2
Вартість короткострокових кредитів в іноземній валюті	7,1	8,5	4,5	-2,6	-4
Вартість довгострокових кредитів в іноземній валюті	9,7	7,3	7,4	-2,3	+0,1

З табл. 3 видно, що вартість кредитів у національній валюті підвищується, а в іноземній, навпаки, знижується. Зростання розміру відсоткової ставки за кредитами є результатом підвищення розміру облікової ставки НБУ в досліджуваному періоді.

Кредити, безперечно, важливі для стимулювання економічного зростання. Однак, чим вищою є ставка по комерційних або споживчих кредитах, тим нижчий на них попит, а відповідно, менше економічних агентів можуть собі дозволити кредити (доходи домогосподарств або норма прибутку компаній не дозволяють).

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Узагальнимо причини, що вплинули на рівень ставок за кредитами в досліджуваному періоді:

1) інфляційний ризик. Причин у інфляції багато. Є чинники, які впливають на попит на товар. В інших випадках на зростання цін впливає пропозицію (наприклад, ростуть зарплати, які тягнуть за собою вгору собівартість і ведуть до зростання цін). Коливання національної валюти (наприклад, девальвація) також впливають на вартість імпортованих товарів, споживаних у країні.

Загалом при передбачуваній інфляції виробник отримує додаткову вигоду (у вигляді зростання виручки), при цьому не поліпшуючи свою продукцію (звичайно, якщо це не галопуюча інфляція, яка загрожує високим рівнем невизначеності й системними перекосами в економіці).

Але для людей, які мають гроші на руках, інфляція «з'їдає» купівельну спроможність грошей. Раціональні й фінансово грамотні домогосподарства хочуть цього уникнути. Вони кладуть гроші на депозити в банки й вимагають ставку по внесках, яка б перекривала очікувану інфляцію. Для банків ця зростаюча ставка потім трансформується у вартість кредитів (ресурсна складова ціни кредиту).

Отже, чим вище інфляція, тим вище, з одного боку, вартість кредитів для компаній. З іншого боку, компанії отримують «неочікуваний» прибуток, пов'язаний зі зростанням цін;

2) монетарна політика НБУ, яка повинна призводити до зниження ставок і прибирати оптично високі ставки по кредитах. В останні кілька років НБУ значно поліпшив свою комунікаційну політику, дедалі більше розкриває експертам логіку використання своїх інструментів і надає якісну аналітику.

Підвищуючи з кінця 2017 облікову ставку, НБУ реагує на зростаючі інфляційні ризики. Більш висока облікова ставка реалізує політику «дорогих грошей» – НБУ абсорбує з ринку зайву ліквідність банків, не даючи цій ліквідності перетікати на валютний ринок (щоб не впливати на інфляцію через курс гривні) або бути витраченої урядом через зростання держборгу (і впливати на інфляцію зі боку попиту) [3]. При зниженні інфляційних ризиків (очікується в 2019–2020) НБУ буде поступово знижувати облікову ставку, реалізуючи політику «дешевих грошей». Зі зниженням облікової ставки знижуватимуться ставки по депозитах (ресурси для банків) і кредити;

3) величина кредитного ризику. У більшості європейських країн цей показник перебуває на рівні 0,3-0,6-1,2 %, тобто в середньому очікувані втрати при кредитуванні не перевищують 1 %. У нас кредитний ризик дуже високий – на рівні 5-7 % (у середньому по банківських установах), хоча є банки, де показник нижчий.

Тобто історичні дані показують, що ризик в українській банківській системі в 5-10 разів вище, ніж в Європі. Це дуже сильно визначає не лише рівень ставок, але й загалом схильність банків до кредитування.

Отже, упродовж 2016–2018 років динаміка обсягів кредитування резидентів була нерівномірною. Тенденції розвитку кредитування в Україні протягом досліджуваного періоду зазнали змін.

Наступним етапом дослідження є аналіз пасивних операцій банківського сектору. Проаналізуємо динаміку обсягів залучених коштів у депозити банківськими установами. Згрупуємо показники пасивів банків у табл. 4.

З табл. 4, видно, що спостерігається позитивна динаміка зростання зобов'язань банківського сектору. Так, за досліджуваний період зобов'язання зросли на 72,2 млрд грн: у 2016 році їх обсяг становив 1132,5 млрд грн, у 2017 році – 1172,7 млрд грн, у 2018 році – 1204,7 млрд грн.

Таблиця 4

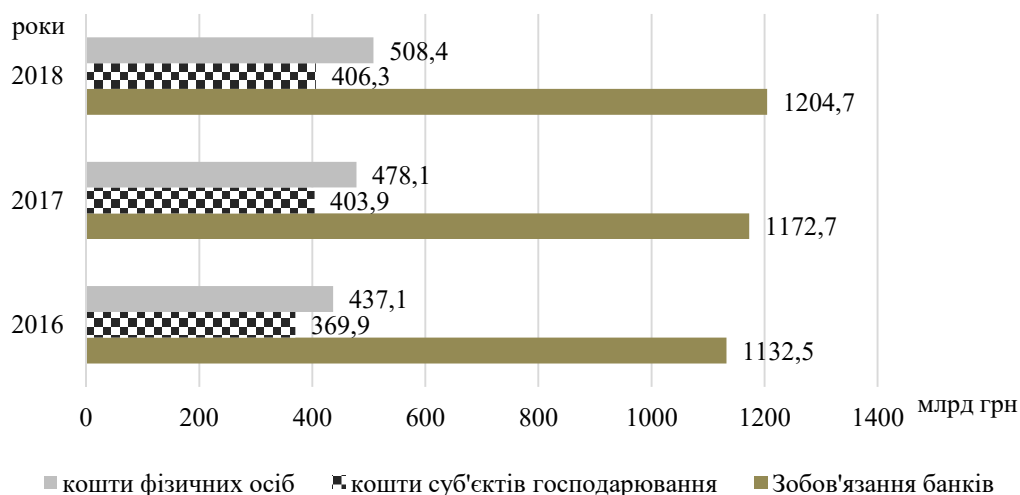
Основні показники пасивних операцій банків України, млрд грн

Показник	Рік			Відхилення (+,-) звітного періоду до	
	2016	2017	2018	2016 року	2017 року
Пасиви	1256,2	1333,8	1359,7	+103,5	+25,9
Капітал	123,7	161,1	154,9	+31,2	-6,2
Зобов'язання	1132,5	1172,7	1204,7	+72,2	+32
Строкові вклади інших банків та кредити, отримані від інших банків	73,9	50,2	42,1	-31,8	-8,1
Кошти суб'єктів господарювання	369,9	403,9	406,3	+36,4	+2,4
Кошти фізичних осіб	437,1	478,1	508,4	+71,3	+30,3
Кошти небанківських фінансових установ	42,8	22,9	23,7	-19,1	+0,8

Однак структура пасивів зазнала змін. Частка зобов'язань у пасивах банківського сектору зменшилася і становила у 2018 році 88,6 %, у 2017 році – 87,9 %, у 2016 році – 90,2 % за рахунок зростання капіталу у структурі пасивів через підвищення вимог до розміру капіталу банків з метою підвищення рівня капіталізації банківського сектору країни. Так капітал банків у 2016 році становив 123,7 млрд грн, у 2017 році – 161,1 млрд грн, що на 37,4 млрд грн більше, а у 2018 році зменшився до 154,9 млрд грн, тобто на 6,2 млрд грн. У структурі депозитного портфеля банківського сектору намітилася тенденція до зростання коштів фізичних та юридичних осіб. Щодо коштів небанківських установ, то тут навпаки у 2017 році їх обсяг суттєво зменшився до 22,9 млрд грн – з 42,8 млрд грн у 2016 році та незначно зріс до 23,7 млрд грн у 2018 році [3].

Вклади суб'єктів господарювання за досліджуваний період збільшились на 36,4 млрд грн, зокрема у 2016 році – 369,9 млрд грн, у 2017 році – 403,9 млрд грн, що на 34 млрд грн більше порівняно з 2016 роком, а у 2018 році банки акумулювали коштів суб'єктів господарювання на 406,3 млрд грн.

Детальніше розглянемо структуру депозитів клієнтів, що наведена на рис. 8.

Рис. 8. Динаміка депозитів клієнтів банківського сектору

У структурі депозитів спостерігається тенденція збереження частки депозитів фізичних осіб та позитивна динаміка її зростання: зобов'язання банків перед фізичними особами у 2016 році становили 437,1 млрд грн, у 2017 році – 478,1 млрд грн, у 2018 році – 508,4 млрд грн. Рейтинг банків за депозитами фізичних осіб у 2019 році очолює Приватбанк, друге місце належить Ощадбанку, далі Альфа-банк, Укрексімбанк та п'яте місце посідає Райффайзен Банк Аваль. Зобов'язання банків перед суб'єктами господа-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

рування навпаки зменшилися, у 2016 році обсяги вкладів становили 406,3 млрд грн, у 2017 році – 403,9 млрд грн, тобто зменшилися на 2,4 млрд грн, а у 2018 році зменшилися ще на 34 млрд грн, що є негативним явищем.

В оцінці структури депозитних операцій важливе значення має дослідження частки вкладних операцій в іноземній валюті. Простежимо тенденцію вкладів в іноземній валюті на прикладі рис. 9.

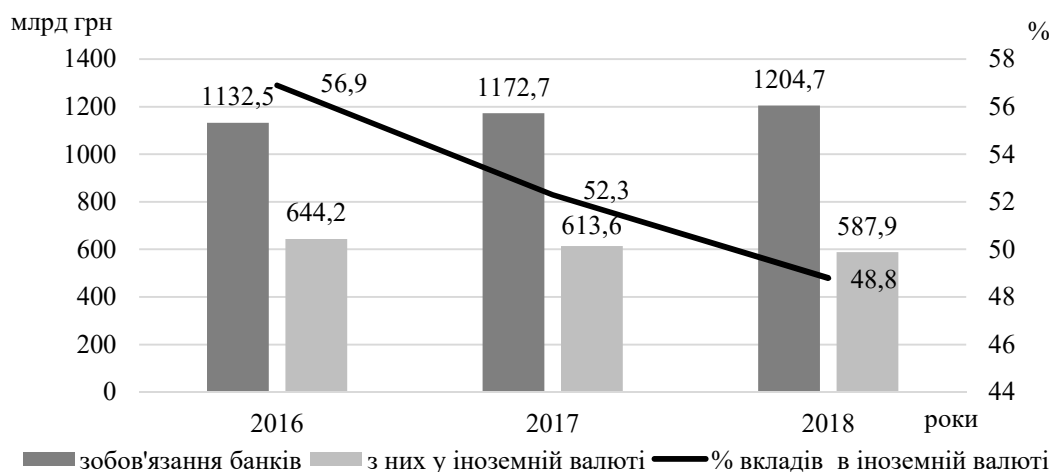

Рис. 9. Динаміка структури вкладів в іноземній валюті

З рис. 9. видно зростаючу тенденцію в динаміці зобов'язань банків, а також позитивну тенденцію до зниження частки зобов'язань банків перед клієнтами в іноземній валюті. Це означає, що намітилася позитивна динаміка зростання вкладів у національній валюті.

Отже, банківський сектор є одним із найважливіших елементів економіки, роль якого важко переоцінити. Успішна робота банківської системи багато в чому зумовлює економічне зростання та ефективність функціонування економіки.

Проведемо аналіз доходів та витрат банківського сектору, адже ефективність банківських операцій відкриває можливості для ефективного вкладання коштів.

При цьому, намір окремих установ оптимізувати канали продажу може сприяти скороченню адміністративних витрат банківського сектору. Динаміку доходів та витрат банківської системи України зображена на рис. 10.

Рис. 10. Динаміка доходів і витрат банківської системи України

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Аналіз структури формування прибутку комерційних банків за 2016–2018 роки свідчить про те, що найбільшу частку в структурі доходів комерційних банків займають процентні доходи, частка яких коливається протягом досліджуваного періоду на 5 % (причому у структурі процентних доходів переважають процентні доходи за кредитами, частка яких зростає протягом досліджуваного періоду на 25,6 %). Меншу частку в складі доходів становлять комісійні доходи, які зростають протягом 2016–2018 років – на 19,6 %, результат від торговельних операцій (зростає на 2,1 %), інші операційні доходи (зростають на 3,9 %), інші доходи (знижуються на 0,5 %).

Динаміка результату діяльності банківського сектору економіки України зображена на рис. 11.

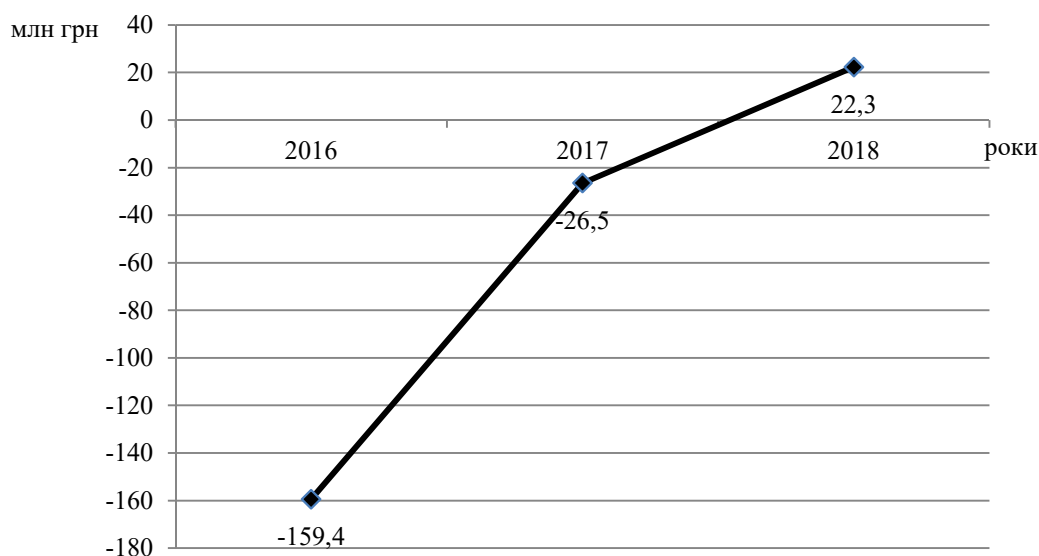

Рис. 11. Динаміка результату діяльності банківської системи України

Збиток банківського сектору був зумовлений насамперед зниженням доходної бази (на тлі зростання вартості та обсягу залучених ресурсів), погіршенням показників операційної ефективності, а також значними витратами на формування резервів по активних операціях (зокрема внаслідок значної частки проблемних активів). За підсумками 2016 року банківський сектор отримав найбільші збитки за всі роки незалежності України. Рекордна сума становить 159,4 млрд грн, що зумовлено резервуванням кредитного портфеля ПАТ КБ «ПриватБанку» наприкінці 2016 року. Для інших банків відрахування в резерви значно знизилися, а сукупні збитки зменшилися до 23 млрд грн у порівнянні з 66 млрд грн у 2015 році. У 2017 році збитки банківського сектору зменшилися на 132,9 млрд грн, однак мали від'ємне значення в розмірі 26,5 млрд грн. Таким зменшенням збитковості банківського сектору було закладено передумови для виходу галузі на прибуткову діяльність (без урахування фактору «ПриватБанку»). Протягом 2017 року тривало «перезавантаження» банківського сектору. За підсумками 2017 року банківський сектор завершив роботу теж збитково, але в порівнянні з 2016 роком отримав значно менші збитки – 26,5 млрд грн чистого збитку, що зумовлено кількістю збиткових фінустанов, яка скоротилася до 18 з 33 за підсумками 2016 року, які зокрема мають операційний збиток до відрахувань в резерви – до 14 з 23 установ. Кількість платоспроможних банків за цей рік скоротилося до 82 з 96. Операційний прибуток банків до формування резервів зріс на 8 % за підсумками року, водночас збільшення відрахувань до резервів призвело до збитку банківського сектору. У 2018 році банківський сектор збільшив прибуток до 22,3 млрд грн, за рахунок зростання обсягів високоякісних і високоліквідних активів на балансі банків. Такі результати закладають підґрунтя для від-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

новлення активного кредитування реального сектору й домогосподарств. За даними опитування НБУ, більше ніж 70 % фінустанов очікують зростання кредитного портфеля підприємств протягом 2019 року.

Висновки і пропозиції. Сучасний період розвитку банківської системи та економіки України вимагає чіткого визначення орієнтирів подальшого сталого зростання. Потужна банківська система є атрибутом суверенітету держави, запорукою її фінансової безпеки. Українська банківська система є досить молодою, особливо порівняно з банківськими системами розвинених країн.

У статті досліджено вартість кредитних послуг та визначено причини низьких процентних ставок за кредитами. Для зниження ставок необхідні такі заходи: вирішення питань проблемних позик та захисту кредиторів призведе до значного зниження ставок; ефективна грошово-кредитна політика призведе до зниження інфляції; зниження процентних ставок призведе до зниження прибутку від альтернативних об'єктів інвестування. Як результат – зниження ставок за депозитами та позиками; посилення конкуренції в кожному із сегментів банківського кредитування також сприятиме зниженню процентних ставок; як результат, із запланованим рівнем інфляції у 5 % з 2019 року ми можемо розрахувати реальні світові процентні ставки (мінус очікувана інфляція) на рівні 3–4 %. Визначено, що однією з проблем функціонування банківського сектору є недокапіталізація банківських установ, що стала передумовою зниження платоспроможності, ліквідності та «банкопаду» вітчизняних комерційних банків.

Однак на сьогодні банківська сфера ще не проклала шлях на ринок галузям реальної економіки, не виконала функцій головного кредитора для стратегічної перебудови економіки, тобто саме того завдання, яке повинні виконувати інвестиційні інститути, що залучають довгострокові та венчурні ресурси фінансування.

Отже, на сучасному етапі ринок банківських послуг є одним із важливих, динамічних і невід'ємних компонентів світової фінансової системи і відіграє роль провідного посередника, який задовольняє фінансові ресурси реального сектору економіки й домогосподарств країни.

Список використаних джерел

1. Дубина М. В. Економічна суть та види фінансових послуг. *Світ фінансів*. 2016. № 3(48). С. 124–135.
2. Жаворонок А.В. Тенденції розвитку ринку банківських депозитів в Україні. *Проблеми економіки*. 2018. № 3. С. 184–190.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Andriushchenko K., Ishchenko M., Sahaidak M., Tepluk M., & Domina O. Prerequisites for the creation of financial and credit infrastructure of support for agricultural enterprises in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. Vol. 14, Issue 2. P. 63–75.
5. Azarenkova G., Shkodina I., Samorodov B., Babenko M., & Onishchenko I. The influence of financial technologies on the global financial system stability. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. Vol. 15(4). P. 229–238.
6. Baranovskyi O.I., Levchenko V.P., & Polishchuk Y.A. Non-bank financial institutions' activity under force majeure. *Actual Problems of Economics*. 2015. Vol. 6 (168). P. 332–340.
7. Fedyshyn M.F., Abramova A.S., Zhavoronok A.V., Marych M.G. Management of competitiveness of the banking services. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 1 (28). P. 64–74.
8. Kosach I. A., Zhavoronok A. V., Fedyshyn M. F., & Abramova A. S. Role of commission receipts in formation of the revenue of the commercial bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4 (31). P. 22–30.
9. Kovalenko V. V., Bolgar T. M., Yevtushenko O. A., & Pestovska Z. S. Competitiveness of banks in the modern conditions of financial market development. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 2. № 29. P. 3–12.

10. Kuzheliev M., Rekunen A., Boldova M., Zhytar M., & Stabias S. Modeling of structural and temporal characteristics in the corporate securities market of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Vol. 2. C. 260–269.

11. Lavrov R., Beschastnyi V., Nikolenko L., Yousuf A., Kozlovskiy S., & Sadchykova I. Special aspects of the banking institutions rating: a case for Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. Vol. 14(3). P. 48–63.

12. Margasova V., Muravskiy O., Vodolazska O., Nakonechna H., Fedyshyn M. & Dovgan L. Commercial Banks as a Key Element in Regulating Cash Flows in the Business Environment. *International Journal of Recent Technology and Engineering*. 2019. Vol. 8, Issue 4. P. 4537–4543.

13. Mints O., Marhasova V., Hlukha H., Kurok R., & Kolodizieva T. Analysis of the stability factors of Ukrainian banks during the 2014–2017 systemic crisis using the Kohonen self-organizing neural networks. *Banks and Bank Systems*. 2019. Vol. 14(3). P. 86–98.

14. Samorodov B. V., Azarenkova G. M., Golovko O. G., Miroshnik O. Yu., & Babenko M. V. Credit risk management in the bank's financial stability system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4 (31). P. 301–310.

15. Shkarlet S., Dubyna M., Vovk V., & Noga M. Financial service markets of Eastern Europe: a compositional model. *Economic Annals-XXI*. 2019. Vol. 176 (3-4). P. 26–37.

16. Vovk V. Y., Zhezherun Y. V., & Kostohryz V. H. Bank lending to small and medium-sized enterprises: the experience of Ukraine and Poland. *The bulletin of the national academy of sciences of the Republic of Kazakhstan*. 2019. Vol. 2 (378). P. 70–78.

17. Zveryakov M., Kovalenko V., Sheludko S. & Sharah E. FinTech sector and banking business: competition or symbiosis. *Economic Annals-XXI*. 2019. № 175(1-2). P. 53–57.

References

1. Dubyna, M. V. (2016). Ekonomichna sut ta vydy finansovykh posluh [Economic nature and types of financial services]. *Svit finansiv – The world of finance*, 3(48), 124–135 [in Ukrainian].

2. Zhavoronok, A. V. (2018). Tendentsii rozvytku rynku bankivskykh depozytiv v Ukrayini [Trends in the development of the bank deposit market in Ukraine]. *Problemy ekonomiky – Problems of economy*, 3, 184–190 [in Ukrainian].

3. Ofitsiyniy sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. *bank.gov.ua*. Retrived from <http://www.bank.gov.ua>.

4. Andriushchenko, K., Ishchenko, M., Sahaidak, M., Tepluk, M., & Domina, O. (2019). Prerequisites for the creation of financial and credit infrastructure of support for agricultural enterprises in Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 14 (2), 63–75 [in English].

5. Azarenkova, G., Shkodina, I., Samorodov, B., Babenko, M., & Onishchenko, I. (2018). The influence of financial technologies on the global financial system stability. *Investment Management and Financial Innovations*, 15(4), 229–238 [in English].

6. Baranovskiy, O. I., Levchenko, V. P., & Polishchuk, Y. A. (2015). Non-bank financial institutions' activity under force majeure. *Actual Problems of Economics*, 6 (168), 332–340 [in English].

7. Fedyshyn, M. F., Abramova, A. S., Zhavoronok, A. V., & Marych, M. G. (2019). Management of competitiveness of the banking services. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1 (28), 64–74 [in English].

8. Kosach, I. A., Zhavoronok, A. V., Fedyshyn, M. F., & Abramova, A. S. (2019). Role of commission receipts in formation of the revenue of the commercial bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 4 (31), 22–30 [in English].

9. Kovalenko, V. V., Bolgar, T. M., Yevtushenko, O. A., & Pestovska, Z. S. (2019). Competitiveness of banks in the modern conditions of financial market development. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2 (29), 3–12 [in English].

10. Kuzheliev, M., Rekunen, A., Boldova, M., Zhytar, M., & Stabias, S. (2019). Modeling of structural and temporal characteristics in the corporate securities market of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, 2, 260–269 [in English].

11. Lavrov, R., Beschastnyi, V., Nikolenko, L., Yousuf, A., Kozlovskiy, S., & Sadchykova, I. (2019). Special aspects of the banking institutions rating: a case for Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 14(3), 48–63 [in English].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

12. Margasova, V., Muravskiy, O., Vodolazska, O., Nakonechna, H., Fedyshyn, M., & Dovgan, L. (2019). Commercial Banks as a Key Element in Regulating Cash Flows in the Business Environment. *International Journal of Recent Technology and Engineering*, 8 (4), 4537–4543 [in English].
13. Mints, O., Marhasova, V., Hlukha, H., Kurok, R., & Kolodizieva, T. (2019). Analysis of the stability factors of Ukrainian banks during the 2014–2017 systemic crisis using the Kohonen self-organizing neural networks. *Banks and Bank Systems*, 14(3), 86–98 [in English].
14. Samorodov, B. V., Azarenkova, G. M., Golovko, O. G., Miroshnik, O. Yu., & Babenko, M. V. (2019). Credit risk management in the bank's financial stability system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 4 (31), 301–310 [in English].
15. Shkarlet, S., Dubyna, M., Vovk, V., & Noga, M. (2019). Financial service markets of Eastern Europe: a compositional model. *Economic Annals-XXI*, 176 (3-4), 26–37 [in English].
16. Vovk, V. Y., Zhezherun, Y. V., & Kostohryz, V. H. (2019). Bank lending to small and medium-sized enterprises: the experience of Ukraine and Poland. *The bulletin of the national academy of sciences of the Republic of Kazakhstan*, 2 (378), 70-78 [in English].
17. Zveryakov, M., Kovalenko, V., Sheludko, S., & Sharah, E. (2019). FinTech sector and banking business: competition or symbiosis? *Economic Annals-XXI*, 175(1-2), 53–57 [in English].

Федишин Майя Пилипівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна).

Федишин Майя Филипповна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина).

Fedyshyn Maïia – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Public, Corporate Finance and Financial Intermediation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubinskyi Str., 58012 Chernivtsi, Ukraine).

E-mail: m.fedyshyn@chnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0807-6814>

ResearcherID: S-4772-2016

Scopus Author ID: 57212144390

Жаворонок Артур Віталійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна).

Жаворонок Артур Витальевич – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина).

Zhavoronok Artur – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Public, Corporate Finance and Financial Intermediation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubinskyi Str., 58012 Chernivtsi, Ukraine).

E-mail: artur.zhavoronok@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9274-8240>

ResearcherID: M-7792-2019

Scopus Author ID: 57208127961

Абрамова Алла Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна).

Абрамова Алла Сергеевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина).

Abramova Alla – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Public, Corporate Finance and Financial Intermediation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubinskyi Str., 58012 Chernivtsi, Ukraine).

E-mail: allal1abramova@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3364-8316>

ResearcherID: W-2085-2017

Scopus Author ID: 57213158224